Unudulmaz müəllimim - Mir Cəlal Paşayev

Yaşıdlarımın çoxu kimi abituriyent adını ünvanıma yazdırandan sonra kitabın birini götürüb o birini qoyurdum. İlk imtahan yazılı idi. İmtahan verib tələbə adını qazanan və yaxud da şansı - qisməti olmayıb kəsilənlər deyirdilər ki, əsas yazıdır. Bu imtahandan keçdinmi, o biriləri asan olur. Lap son məqamda ürəyimə damıbmış kimi Mir Cəlalın "Bir gəncin manifesti" romanını bir daha təkrar-təkrar oxudum. Və təsəvvür edin ki, inşaya düşən mövzulardan biri "Bir gəncin manifesti" əsərində Sona xala surətinin səciyyəsi idi. İntizar dolu günlərin sonunda imtahan vərəqimdə yazının nəticəsi kimi yüksək qiyməti görəndə sevincimdən uçmaq istədim. Ürəyimdə orta məktəb dərsliklərində verilən Mir Cəlalın nurlu şəklinə minnətdarlıq etdim.

İlk dərs günü. Artıq Azərbaycan Dövlət Universiteti Filologiya fakültəsinin jurnalistika şöbəsinin tələbəsi idim. İlk kurs, ilk günlər çox çətin olur. Tələbə yoldaşlarımla birlikdə gah mərtəbəni dəyişik salırdıq, gah da auditoriyaları. Elə belə dəqiqələrin birində tələbələrdən kimsə: "Odur, Mir Cəlal müəllim gedir", - dedi. Mən pəncərəyə yaxınlaşana qədər artıq böyük ədib ötüb getmişdi. Təəssüfləndim. "Kaş görəydim" - sözlərini deyəsən bərkdən demişdim. Yuxarı kurs tələbələrindən biri: "Bax bu pillələrlə yuxarı qalx, ikinci mərtəbədəki qapının üstünə "Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi" kafedrası yazılmış otaqdakı baş stolda Mir Cəlal müəllim oturur, - dedi. Orta məktəb skamyasından yenicə qalxan bir gənc üçün dərsliklərdən tanıdığı Mir Cəlalla görüşmək böyük bir hadisə idi. Lakin mən onunla görüşməyə cürət belə edə bilməzdim, yalnız qapını açıb tez də örtdüm. Vəssalam. Bir anlığa gördüyüm o gülümsər çöhrə hələ də gözlərimin qarşısındadır.

Dərs cədvəli hələ hazır deyildi. Tez-tez həm auditoriyaya girən müəllimlər, həm də dərs otaqları dəyişirdi. Nəhayət ki, kurs nümayəndəsi cədvəlin hazır olduğunu xəbər verdi. Cədvələ baxanda gözlərimə inanmadım. Ədəbiyyat fənninin qarşısında "professor Mir Cəlal Paşayev" sözləri yazılmışdı.

Həmin günü səbirsizliklə gözləyirdik. Mir Cəlal müəllimin auditoriyaya girməsi ilə səs-küy bir anda kəsildi. Hamı ona diqqət və maraqla baxırdı. O isə asta addımlarla gəlib orta sıranın qarşısındakı stolun arxasında əyləşdi. Təmkinlə bizi tələbə adını qazanmağımız münasibətilə təbrik etdi. Sonra isə asta bir səslə deyəcəyi fənni izah etməyə başladı. Danışığı ahəstə, dediyi sözlərin tutumu çox böyük olardı. Böyük ədibin tələbəsi olmuş hər kəs onun bir jestini yaxşı xatırlayır. Həmişə əlini tələbələrdən birinin çiyninə qoyardı. Bu əllərdə bir ata nəvazişi vardı. Və o, əlini çiyninə qoyduğu tələbənin həmin gün əhvali-ruhiyyəsi yüksək olardı. Çünki onun çiyninə Mir Cəlalın əli dəymişdi.

Bizim 608-ci qrupda imkansız tələbələr vardı. Onların bir çoxu əyani oxusalar da, gecə növbəsində çalışmalı olurdular. Aydındır ki, həm oxuyub, həm də işləyən həmin tələbələr gecələr yuxusuz qaldıqları üçün bəzən mühazirə saatlarında mürgüləyərdilər. Böyük ədibin dərsləri nə qədər maraqlı olsa da, məndən bir parta arxada əyləşmiş oğlanın göz qapaqları ağırlaşmışdı. Mir Cəlal müəllim həmin tələbəyə irad tutmayıb astaca məndən: "O niyə yatır?" - deyə soruşdu. Mən də eynilə onun kimi asta səslə: "Gecə növbəsində işləyir", - dedim.

Müəllimim təəssüflə həmin tələbəyə baxdı, lakin ona deyil mənə: "Zəngdən sonra kafedraya gəl", - dedi.

Düzü, bu çağırışdan bir şey anlamadım.

Mən kafedraya daxil olanda o, müəllimlərdən kiminləsə danışırdı. Geriyə qayıtmaq istədim. Mir Cəlal müəllim müsahibinə "gedə bilərsən", - deyib başının işarəsi ilə məni yanına çağırdı. Qəribə xasiyyəti vardı. Dərslərdə fərqlənən tələbələrə öz doğması kimi baxırdı və onlarla söhbətləşməyi sevirdi. Bu, müəllim, yoxsa yazıçı marağı idi, deməyə çətinlik çəkirəm. Mir Cəlal müəllimi dərsində mürgüləyən tələbə narahat etmişdi. Özü də alicənablıq edib onu deyil, məni dəvət etmişdi. Həmin tələbənin vəziyyəti ilə bağlı bir qədər sorğu-sual etdi. Sonra isə:

- Necə bilirsən, onu nəşriyyatda işə düzəltsəm işləyə bilərmi? Maaşı çox olmasa da, heç olmazsa gecənin şirin yuxusunu yatar, - dedi.

Bu qayğıdan elə təsirlənmişdim ki, tələbə yoldaşımın adından minnətdarlıq belə etməyi az qala unutmuşdum. O, diqqətlə üzümə baxıb:

- Sən dilli-dilavərsən. Sözlərimi ona elə çatdır ki, qüruru qırılmasın, - dedi.

Bax budur insanlıq, bax budur böyüklük! Kiməsə təmənnasız yaxşılıq edəsən, özü də onun bunu necə qarşılayacağından narahat olasan!

Mir Cəlalın "Bir gəncin manifesti" əsərində bir məqam var. Sona xala böyük oğlu Mərdandan xəbər ala bilmirdi. Bir tərəfdən isə Bahar qardaşını axtarmaq üçün yola çıxmışdı. Lakin ondan da bir soraq yox idi. Bir tərəfdən nigaranlıq, digər tərəfdən aclıq güc gəlmişdi. Övladlarına yetişmək üçün evdə-eşikdə satılacaq heç nəyi qalmamışdı. Bircə "Yusif-Züleyxa" xalçasına gümanı gəlirdi. Başqa çarə yox idi! Xalçanı satmalıydı! Xalça bir ingilisin diqqətini çəkir və nə olursa-olsun onu almaq istəyir. Sona xala əvvəlcə xalçanı vermək istəyir, lakin onun yabançı olduğunu biləndə "İtə ataram, yada satmaram!" - deyib ingilisin əlindən alır.

İnsanda necə böyük qürur, qətiyyət, cəsarət olmalıdır ki, ən çətin anında belə milli varlığını qoruya bilsin! Sınmasın, alçalmasın, kimsənin tikəsinə boyun əyib mütiləşməsin!

Sona xala azərbaycanlı qadının tam bir obrazıdır. Milli-mənəvi dəyərlərə möhkəm tellərlə bağlı, aclığın, çarəsizliyin belə əyə bilmədiyi bir obrazı yalnız Mir Cəlal kimi qüdrətli qələm sahibi yarada bilərdi. Bax müdriklik budur! Dediyin söz, qələmə aldığın fikir bütün zamanlar üçün məqamlı olur.

Mir Cəlal söz sərrafı, sözə, qələmə sahiblik edə bilən bir ədib, bir ustad idi. Lakin onun tələbəsi olmuş hər kəsin qəlbində həm də asta danışan, təmkinlə durub-oturan, imtahan və zaçotlarında tələbəsinə "iki" qiymət verməyə əli gəlməyən bir Mir Cəlal obrazı da yaşayır.

Buna həmişəyaşar da deyirlər!

Rəfiqə SADIQOVA

Azərbaycan.-2025.- 26 aprel (№83).- S.9.